

BUDA ATTILA

Róna Judit: *Nap nap után.* *Babits Mihály életének kronológiája.* *1915–1920*

A maga csendességében a magyar filológia alapkönyvei egyikének harmadik kötete jelent meg 2014-ben: Babits Mihály életrajzi kronológiájának 1915 és 1920 közötti része. A műfaj nem új és nem ismeretlen: Róna Judit, a szerkesztő-összeállító, első kötetének bevezetőjében fel is sorol és be is mutat néhányat a hasonló, külföldi s magyar munkák közül. Az ilyen jellegű gyűjtések kiadástechnikai szempontból legtöbbször rejtettek, azaz valamely nagyobb munka, egy-egy folyóiratszám mutatójának részei, de nem ritka az önálló, az életrajzra, a munkásságra figyelő, annak körülményeit tartalmazó, egyedi kiadvány sem. Az életrajzi ismeretek, beleértve a személyes (művészi, tudományos vagy bármilyen egyéb) teljesítményeket, fontos szerepet játszanak az olvasói megismerésben, valamint a szakmai értelmezésben, nem véletlen, hogy feldolgozásuk, közlésük az elektronikus felületeket is meghódította. Kiragadott példaként lehet említeni Kenyeres Zoltán *A kockára tett élet* című Ady-kronológiáját, amely kismonográfiája digitalizált változataként elérhető a Magyar Elektronikus Könyvtár könyvei között, vagy *A Pál utcai fiúk* megjelenésének századik évfordulóján a Petőfi Irodalmi Múzeum honlapján közölt Molnár Ferenc-kronológiát. Az idő múlásában tetten ért személyiség vizsgálata más szakterületek számára is gyümölcsöző, különösen, ha az akart, esetleg spontán felejtésből kell visszahozni valakit: Rainer M. János Nagy Imre-, Feitl István Rákosi Mátyás-kronológiája mutatja ezt. Terjedelmesebb és az előbbiekhöz képes önálló mű Gazda István *Széchenyi napjai* című, 1991-es munkája, alcíme szerint: történelmi-művelődéstörténeti kronológia. Ugyancsak hálózati közlésben készült néhány éve a 2011-es évfordulás kiállításához kapcsolódva a Magyar Nemzeti Galéria Ferenczy Károly-kronológiája.

Róna Judit a számba vett és első kötetének bevezetőjében említett példákat mérlegre téve, minden írott és elektronikus kronológiától különböző kézikönyvet hoz létre: vegyíti, egyforma rangra emeli az idő haladásának megfelelően az élettényeket az alkotások keletkezésével, az élettényekhez köthető fázisaival, és odateszi melléjük, mögéjük azt a kort, azt a szellemi környezetet is, amelyben mindkettő egzisztált, amely mindkettőnek a kereteit adja. Megfogalmazásában: „Napokra lebontva követhetők a költő magánéletének, közéleti szereplésének, s természetesen elsősorban írói-költői-kritikusi-szerkesztői-kurátori működésének tényei. A fizikai létet föltartóztathatatlanul »felfaló« *kronosz*, a kíméletlen idő uralma alatt föl-fölvillannak a *kairosz*, a »kegyelmi idő« pillanatai is. Babits élete eseményeinek tárgyyszerű rögzítése csupán a külső út 58 esztendejének kései tanúivá tehet bennünket: a külső idő azonban híradás lehet a belsőről is.” (I/9.) Ezzel a módszerrel a hagyományos, de a hálózati közléseket is meg-

haladó munkát tesz az olvasó elé, nagyjából félútra érve, olyant, amely a rendelkezésre álló források bősége következtében mind terjedelmi, mind mélységi jellemzői következtében sokszorosan meghaladja itt említett előzményeit.

Bár a kronológia első kötete 2011-ben jelent meg, az előkészítő munkák a múlt század nyolcvanas éveig mennek vissza, amikor – a születésének századik évfordulóját követő érdeklődés megerősödésekor – elkezdődtek a Babits Mihály műveinek kritikai kiadását előkészítő munkák. Ahogy az első kötet bevezetésében is olvasható, az életmű sajtó alá rendezését elősegítendő Láng József több kézikönyv szerkesztését is célul tűzte ki: a hagyatékot felölelő kéziratkatalógus, az életművet és a recepciót összegyűjtő bibliográfia mellett a feldolgozást és értelmezést segítő életrajzi kronológiát is. Csakhogy amíg az első kettő anyaga viszonylag könnyen behatárolható és lezárható, hiszen a kéziratok állománya Babits Mihály halála után nem bővült tovább, és a bibliográfia határát is meg lehet vonni egy bizonyos időpontban, amihez később újabb és újabb pótlásokat lehet készíteni, addig egy életrajzi központú vizsgálat az életmű lezárulása után is bővül. Sőt bizonyos szempontokból akkor kezd bővülni igazán. Hiszen éppen a folyamatos feltáró és feldolgozó munkák hoznak a felszínre olyan korábban nem ismert adatokat, tényeket, összefüggéseket, amelyeknek vissza kell épülniük, s ezzel párhuzamosan az egyes művek keletkezésével, befogadásával, értelmezésével kapcsolatos új és új ismereteknek, elképzeléseknek, megállapításoknak is meg kell jelenniük. Például a kilencvenes évek közepétől megjelenő Babits könyvtár kötetei, amelyek korábban ismeretlen vagy össze nem gyűjtött anyagot tartalmaznak, ugyancsak befolyásolták, módosították az akkor már előrehaladott szerkesztési fázisban lévő kronológiát – az új források megjelenése és a gyűjtésbe, majd a közlésbe való fokozatos bevonásuk áll az elmúlt három évtized mögött. Azaz az első pillanatban hosszúnak tűnő idő visszanezve kimondottan hasznosnak bizonyult a kronológia teljessége tekintetében.

Az eddig megjelent kötetek főszövege egységes rendszerű, mutatórendszerük igen részletes és differenciált visszakeresést tesz lehetővé. Egy-egy tétel három, egymástól tartalmában elváló részből áll: fejlécből, szövegtestből és hivatkozásokból.

A fejléc a dátumot tartalmazza és ezzel rögzíti is a tételt a kronológia szerkezetében. Az időpont magában foglalhatja a meghatározás mindhárom elemét (év, hó, nap), kiegészítve helymegjelöléssel. Nagyon sok esetben azonban nincs mód teljes értékű datálásra. Számos forrás időben való elhelyezése csak -tól -ig határok között, vagy megközelítőleg lehetséges: kisebb-nagyobb intervallum – néhány nap, hét, hónap, az év valamely, hosszabb része – valószínűsítésével. A meghatározás nehézségét mutatja, hogy akadnak például olyan levelek, amelyek datálása több évre is lehetséges. Erről a kötetek összeállítója a következőt írja: „Az időrendbe sorolás a tágabb időperiódusok esetében az első adatot részesíti előnyben, tehát például az 1901–1902-es jelölésű események az 1901-es év végéhez kerülnek, 1901 tavasza 1901. március előtt áll.” (I/22.) A bizonytalanságot a fejlécben kérdőjel érzékelteti. A dátum alapja vagy valamilyen életrajzi tény, vagy egy keletkezéstörténeti momentum, vagy valamilyen kiemelt, az élet/mű szempontjából fontos háttéresemény, történelmi körülmény lehet. Természetesen vannak olyan időpontok, amelyekhez csak egyetlen, és vannak olyanok, amelyekhez több szövegtest is rendelhető.

A szövegtest, amely egy-egy életrajzi tényből, eseményből, keletkezéstörténeti körülményből, kiemelt történelmi háttéreseményből áll össze, tartalmazhat direkt idézetet, illetve a forrásokból a szerző által egybeszerkesztett összefoglalót. Értelemszerűen ezek a bekezdések a kronológia leginformatívabb, folyamatosan olvasható részei, a korábbi recenziók szinte mind megállapították, hogy valójában életrajzot pótló szerepük van. Mellettük igen fontosak azok a szövegtestek, amelyek egy-egy vers, novella vagy kötet keletkezéstörténetével foglalkoznak. Ki lehet például emelni a *Nyugalanság völgye* sajtó alá rendezéséről szóló tételt, dátuma: Budapest 1920 ősze. Róna Judit először közli a nyomdai kézirat általános jellemzését, a főlíók írásfázisát (lapkivágat, gépírásos tisztázatot), a tervezett kötet tartalomjegyzékét és a cenzúra hozzájárulását a megjelenéshez. Ezt követően versről versre megadja az egyedi kéziratjellemzőket, sőt a kutatást nagymértékben segítve az egyes versek keletkezési idejét is. Így nyomon lehet követni, hogy Babits szerkesztés/válogatás közben, noha természetesen legújabb verseit használta fel elsősorban, mégis időben későbbieket is beolvasztott kötetébe, amelyek keletkezésük óta nyilvánvalóan többször változtak, vagy első változatukban közlésre értek. Az is láthatóvá válik, hogy 1920-ban, és azt követően főképp, Babits korábbi szokásától és gyakorlatától eltérően, néhány esetet kivéve, minden kötetét új verseiből állította össze – miközben hagyatékában ez idő tájt már sokasodtak az elkezdett, de be nem fejezett verskezdeményezések, amelyek majd a versek kritikai kiadásában jelentenek új közlési és kommentálási problémát.

A hivatkozások értelemszerűen a kötet kéziratának lelőhelyével kezdődnek. Ezt követik az egyes versek hivatkozásai a kötet más helyeire (dátumaira), amelyek keletkezésükhöz köthetők, majd pedig egy szakirodalmi tévedés kiigazítása. Ezen a ponton meg kell jegyezni, hogy Róna Judit kronológiájának igen fontos eleme az ilyen jellegű munkákban mellőzhetetlen kritikai igény. Bármely szerző generációkon átívelő befogadásának, a felé irányuló folyamatos, bár intenzitásában esetleg változó szakmai érdeklődésnek ugyanis igen fontos feltétele, hogy az olvasói elvárások és szembesülések, a kutatói feltárások és értelmezések a korábbi élményekre és eredményekre épüljenek. Nem hiheti azt egyetlen korszak sem, hogy képes a múltat eltörölni – még ha fizikailag hatalmában is áll(na) –, éppen ellenkezőleg: feladata az elődök benyomásait, megállapításait kritikailag mérlegelve, a saját szempontjai szerint felhasználva, elhagyás és megtartás dichotómiája között új, nyitott összefüggésrendszer megalkotása. És kérdésfeltevésében a lehető legmesszebbre elmenni, amit például a magyar kultúra számára egyik leginkább szimbolikus eseménynek a körüljárásával lehetne alátámasztani: vajon Petőfi Sándor 1848. március 15-én elszavalta-e a Nemzeti Múzeum lépcsőjén a *Nemzeti dalt*? Nem, nem szavalta el.

Ennek az ilyen jellegű munkákban feltételszerűen elmaradhatatlan kritikai hangnak a jelenléte nagy eredménye Róna Judit kronológiájának. Megmutatkozik ez a fejlécek dátumainak a megállapításában, a szövegtest összefoglaló jellegű részeiben, a rendelkezésre álló források ütköztetésében és tetten érhető a hivatkozások egyik adatcsoportjában, amely kimondottan a szakirodalom téves szöveghelyeit tünteti fel – tekintet nélkül azok szerzőire. A Babits-kronológiának ez a tulajdonsága túlmutat a kritikai szemlélet gyakorlásán és elviselésén, annak belátásán, hogy ez nem csak jog, de köte-

lesség is, ez az összetevő a szaktudományos demokrácia letéteményese, amely az eredményre, a teljesítményre, vagy azok hiányára figyel, és minden mást, mint ide nem tartozót figyelmen kívül hagy.

Külön ki kell emelni azt a sokszempontú mutatórendszert, amely a kötetek anyagában eligazít. Az intézményeket is magában foglaló névmutató egy ilyen jellegű munkában természetesen elengedhetetlen, és önmagán túl azonnal nyilvánvalóvá teszi a Babits Mihállyal foglalkozó kutatók kis közösségét is. Nagy nyereség az egyes kötetekben táblázatszerűen összegyűjtött lakcímek és iskolák, forrásokkal alátámasztott azonosítása. És szinte a legfontosabb a műveket műfajok, kötetek szerint regisztráló mutató, amely még az ismert dedikációkra is kiterjed.

Ugyanakkor Róna Judit munkája különleges módon rokonságban áll a legszubjektívebb műfajjal: írói levelezések, alkotói vallomások szelleme árad belőle, ez a megállapítás a legnemesebb értelemben igaz: a kutató – és nem csak a Babits-kutató – inspiráló erőt meríthet teteleiből, miközben egy érdekes, magasztalt és vitatott *alkotó* életének, munkásságának az írásos és nyomtatott hagyatékon is átütő személyiségének keresztmetszetét kapja. Az összeállító-szerkesztőt, aki joggal szerepel szerzőként a kötetek címnegyedében, csak biztatni lehet szolgálattal is felérő további munkájában, mellyel nagy segítséget nyújt Babits Mihálynak, a vele és a 20. századdal foglalkozó kutatóknak és – nem kell félni a nagy szavaktól – az egyetemes magyar kultúrának is. Segít az elgurult gyümölcsök összetételésében, ami, feltehetően, a munka közben elkerülhetetlen azonosulás és elhatárolódás kettősége mellett egy ilyen jellegű munka örömét is elhozhatja.

(Balassi, Budapest, 2014.)